СУБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 286 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ВЕРИФІКАЦІЯ УСТАЛЕНИХ ПІДХОДІВ

ЯРЕМКО Галина Зіновіївна - к.ю.н., доцент, кафедра кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID-ID: 0000-0003-4333-0424
DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.15

У статті аналізується суб'єкт складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 Кримінального кодексу України «Порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами».

У роботі зроблена спроба по-новому поглянути на суб'єкта складу кримінального правопорушення. На відміну від усталених у науці та практиці підходів доводиться, що таким суб'єктом є виключно водій, тобто особа, яка керує транспортним засобом та має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії, а також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі.

Відповідно особа, яка керує транспортним засобом без відповідних документів, не є водієм, а відтак не може визнаватися суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України.

Запропоновані у статті підходи базуються на таких позиціях:

Основний закон України зобов'язує кожного до неухильного додержання Конституції України та законів України, а відтак їх незнання не звільняє від юридичної відповідальності (ст. 68). Однак, немає безумовного обов'язку знання приписів підзаконних нормативно-правових актів.

Бланкетний характер норм, закріплених у ст. 286 Кримінального кодексу України, зобов'язує до звернення, зокрема, до спеціальних правил _ Правил дорожнього руху (затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306). Тобто вимагати знання і додержання такого підзаконного нормативно-правового акта можна лише від визначеного кола суб'єктів, які чітко вказані у ньому (пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист, а також особа, яка рухається в кріслі колісному). При цьому водій – це особа яка керує транспортним засобом та має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії, а також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі.

Санкції кримінально-правових норм, закріплених у всіх частинах ст. 286 Кримінального кодексу України, вказують на обов'язкове! додаткове покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортним засобом. Безспірно, що позбавити певного права можна лише особу, яка наділена таким, тобто лише особу, яка має право керувати транспортним засобом.

Як результат - позиція про те, що порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, проте не є водієм (внаслідок яких заподіяно відповідну шкоду) повинно (за наявності інших обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення) кваліфікуватися за загальними («материнськими») нормами, як от передбаченими статтями КК України: ст. 119 «Необережне вбивство», ст. 128 «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження».

Ключові слова: кримінальне правопорушення, порушення правил дорожнього руху і експлуатації транспорту, кримінальна відповідальність, суб'єкт складу кримінального правопорушення, санкція, покарання, тілесне ушкодження, смерть потерпілого.

Постановка проблеми

Ст. 286 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому відповідно середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1), тяжкі тілесні ушкодження або смерть (ч. 2) чи загибель кількох осіб (ч. 3) [5]. При цьому як у назві статті, так і в диспозиції (ч. 1 ст. 286 КК України) прямо вказано на суб'єкта складу кримінального правопорушення, а саме – особа, яка керує транспортним засобом. Таке формулювання, вочевидь, зумовило відповідні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України. Так, у п. 4 Постанови «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 року № 14 вказано, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 286 КК України, визнають особу, яка керує транспортним засобом, *незалежно від того, чи має вона на це право* [10] (виділено автором – Я.Г.). Така позиція зумовила, своєю чергою, аналогічні підходи при розкритті ознак суб'єкта такого складу злочину в науці кримінального права та, врешті, і в практиці.

Стан дослідження

Питання кримінальної відповідальності за порушень правил дорожнього руху та експлуатації транспорту не належить до тих, які залишалися на маргінесі кримінально-правової науки. Так, є системні та окремі доробки таких авторів, як: Я.В. Матвійчук [6], В.І. Касинюк, В.М. Білоконев [1], В.А. Мисливий [7], Г.З. Яремко [14] та інші. Однак, нерідко усталені правозастосовні підходи потребують ревізії. Бо помилки, гартовані часом та авторитетом її авторів, сприймаються як аксіоматичні. У цьому криється небезпека міцно вкоріненої , проте помилкової, правозастосовної практики.

А тому **метою цієї статті** є ревізія позиції про те, що суб'єктом складу кримінального правопорушення «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» (ст. 286 КК України), є особа, яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право.

Виклад основного матеріалу

Верифікацію позиції про те, що суб'єктом складу кримінального правопорушення «Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» (ст. 286 КК України), є особа, яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право [6, с. 10], доцільно провести шляхом наведення окремих тез-аргументів, які ставлять під сумнів її абсолютність.

По-перше, безспірним є бланкетний характер диспозиції, закріпленої в ст. 286 КК України, яка прямо вказує на порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту. У літературі вказується на порушення спеціальних правил як особливу форму антисуспільної поведінки, яка становить собою складний акт поведінки, сутність якого полягає у невиконанні нормативного припису незалежно від того, що він вимагає: вчинити позитивну дію чи утриматися від негативної бездіяльності. Тобто в цій ситуація дія і бездіяльність завжди існують у єдності. А тому, як і при злочинній бездіяльності, у кожному випадку порушення спеціальних правил необхідно з'ясувати правову підставу виникнення суб'єктивного обов'язку їх дотримуватися. Це означає, що відповідати за порушення спеціальних правил можуть лише особи, які в силу свого правового статусу були зобов'язані їх дотримуватися та й, врешті, просто знати [15, с. 122-123].

Отже, **по-друге**, постає питання, **хто повинен знати Правила дорожнього руху? Чи це абсолютний обов'язок кожної людини?**

Відповідь на це питання потрібно шукати не у прив'язці виключно до Правил дорожнього руху, а загалом. Як вказується у літературі, принцип «Ignorantia legis

neminem excusat» («Незнання закону не виправдовує нікого») хоч, на перший погляд, і здається аксіоматичним, проте насправді довкола нього існує поле для дискусій [2, с. 122] . Втім, послідовно.

Частина 1 ст. 68 Основного закону України закріплює, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися **Конституції України та законів України**, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (виділено автором: Я.Г.). А відтак, незнання **законів** не звільняє від юридичної відповідальності (ч. 2 ст. 68) [3] (виділено автором: Я.Г.). У наведеному конституційному приписі пряма вказівка власне на закони України. Тобто ті нормативно-правові акти, які приймаються виключно законодавчим органом України та мають юридичну силу власне закону.

Звичайно, теоретики права можуть спробувати заперечити такий вузький підхід та спробувати обґрунтовувати, що під законами України слід розуміти чинне законодавство загалом, тобто і підзаконні нормативно-правові акти. Врешті, є позиція і Конституційного Суду України. Хоч відповідні міркування Суду непослідовні. Так, у п. 3 Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України Постанови Верховної Ради України від 1 жовтня 1996 року «Про тлумачення статті 98 Конституції України» (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України) від 11 липня 1997 року № 3-зп (справа № 1/1909-97) зазначено, зокрема, що аналіз тексту Конституції України свідчить про те, що термін «закон» вживається в ній як у широкому, так і вузькому значеннях. У широкому значенні (яке охоплює також Конституцію України) термін «закон» вживається, наприклад, у статтях 13, 24, 35, 58, 68 Конституції України, які закріплюють загальновизнані правові принципи – рівність громадян перед законом, недопустимість відмови від виконання законів з мотивів релігійних переконань, незворотність дії законів у часі, незвільнення від юридичної відповідальності через незнання законів тощо. В основному ж у тексті Конституції України термін «закон» вживається у вузькому значенні, охоплюючи лише закони України, окрема, він часто вживається у словосполученні «Конституція України і (та) закони України» (статті 10, 15, 36, 79, 126, 150 та ін.) [13]. Тобто спочатку Конституційний Суд України пропонує припис, закріплений у ст. 68 Конституції України про «незнання законів» тлумачити у широкому розумінні. Однак, одразу ж вказує, що вживання теормінологічного звороту «Конституція України і (та) закони України» дає підстави тлумачити такий вузько, тобто виключно як нормативно-правові акти, які мають саме юридичну силу закону.

Однак, власне припис ч. 2 ст. 68 Конституції України («незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності») не можна тлумачити ізольовано, відірвано від частини 1 цієї ж! статті («кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України»). Адже абсолютно аксіоматичним є той факт, що відповідальність може наставати лише за невиконання обов'язку. А оскільки Конституція України зобов'язує додержуватися її приписів та законів України (тобто нормативно-правових актів, які мають силу закону), то твоє власне незнання законів у вузькому розумінні не звільняє від юридичної відповідальності.

Тобто є всі підстави власне розуміти конституційний припис, закріплений у ст. 68 Основного Закону України, як такий, у якому вказівка на «закон» вжита у вузькому розумінні. Тобто виключно нормативно-правові акти, що мають юридичну силу закону.

Врешті, вимагати знання законодавства, у тому числі підзаконних нормативно-правових актів, а відтак передбачати можливість притягнення до відповідальності навіть у випадку їх незнання, виглядає утопічним. Адже в поняття «законодавства» відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про

тлумачення терміна «законодавство») від 9 липня 1998 року № 12-рп/98 входять закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України [12].

Так, станом на 8 травня 2025 року на офіційному веб-порталі Верховної Ради України розміщено 283906 нормативно-правових актів [8]. Цифри говорять самі за себе. Врешті, навіть кваліфікованим правознавцям часто непросто відшукати та розтлумачити зміст правового припису. А тому не потребує доводів, що «пересічна» особа не повинна та й не може знати всіх законодавчих вимог.

Отже, Конституція України фактично закріплює обов'язок кожного дотримуватися лише законів України (у вузькому розумінні), а відтак їх незнання не звільняє від відповідальності. Такий висновок дає підстави для іншого висновку. А саме **знання і дотримання приписів підзаконних нормативно-правових актів не є обов'язком кожного**, а лише тих осіб, у яких такий обов'язок виникає в силу їх правового статусу. Відтак, незнання приписів підзаконних нормативно-правових актів не звільняє від відповідальності лише тих осіб, які повинні їх знати (а відтак, дотримуватися), проте виключає відповідальність осіб, у яких не виник юридичний обов'язок знати (дотримуватися) таких нормативних приписів.

По-третє, повертаючись власне до Правил дорожнього руху, слід зазначити, що такі затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 [9]. Тобто такий нормативно-правовий акт (постанова Кабінету Міністрів України) не має сили закону, є підзаконним. А тому потрібно уяснити, **хто зобов'язаний знати Правила дорожнього руху?**

Так, у п. 1.3. Правил дорожнього руху зазначено, що учасники дорожнього руху зобов'язані знати й неухильно виконувати вимоги цих Правил, а також бути взаємно ввічливими [9].

При цьому, у п. 1.10. Правил зазначено вичерпний перелік учасників дорожнього руху, а саме: особа, яка бере безпосередню участь у процесі руху на дорозі як **пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист, а також особа, яка рухається в кріслі колісному** (виділено автором – Я.Г.) [9]. Своєю чергою, у цьому ж п. 1.10 Правил дорожнього руху вказано, що водій – особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії. Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі. Тобто особа, яка керує транспортним засобом без відповідних документів, не є водієм.

Зрозуміло, що вимагати від кожного учасника дорожнього руху всецілого знання Правил дорожнього руху немає підстав. Від конкретного учасника можна вимагати лише знання (дотримання) правил, які визначають їх статус як власне пішохода, водія, пасажира, погонича тварин, велосипедиста, а також особи, яка рухається в кріслі колісному. Врешті, наприклад, водій власне і повинен мати водійське посвідчення, яке засвідчує, зокрема, знання ним правил руху транспортних засобів.

Отож, з Правил дорожнього руху випливає, що їх зобов'язані дотримуватися, зокрема, водії, тобто особи, які керують транспортним засобом і при цьому мають посвідчення водія на право керування транспортним засобом відповідної категорії.

Особа ж, яка керує транспортним засобом та не має посвідчення водія певної категорії, де-юре не підпадає під жодного із суб'єктів, визначеного Правилами дорожнього руху (пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист, особа, яка рухається в кріслі колісному). Можливо, це прогалина. І Правила дорожнього руху повинні були б більш універсально визначати його учасниками будь-кого, хто бере участь у дорожньому русі. Проте в чинній редакції Правил дорожнього руху згадувана ви-

мога п. 1.3. Правил дорожнього руху про обов'язок учасників дорожнього руху знати й неухильно виконувати вимоги цих Правил не поширюється на осіб, які керують танспортним засобом, проте не є водіями [9].

Окрім цього, **по-четверте**, санкції кримінально-правових норм, закріплених у частинах 1 та 3 ст. 286 КК України, вказують на обов'язкове! додаткове покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортним засобом. Безспірно, що позбавити певного права можна лише особу, яка наділена таким, тобто лише особу, яка має право керувати транспортним засобом (на це прямо вказано у п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року № 7 [11]). Тобто суб'єктом складів злочинів, передбачених ч. ч. 1-3 ст. 286 КК України, може бути лише особа, яка керує транспортним засобом та має на це право. Фактично має місце ситуація, коли обов'язкова ознака складу кримінального правопорушення, а саме його суб'єкт, законодавчо «захована» у санкції норми як нерозривному її елементів.

Звичайно, можна заперечувати таку думку, доводити, що у диспозиції законодавець прямо вказав на суб'єкта складу кримінального правопорушення як особу, яка керує транспортним засобом. І що, як справедливо пишуть у літературі, «санкції конструюються законодавцем спонтанно, на власний розсуд, виходячи із бачення авторів відповідного законопроєкту чи депутатів, які за нього голосують» [4, с. 538]. Однак, норма, у тому числі кримінально-правова, – це органічне ціле, елементи якого не можна тлумачити ізольовано. Це йде врозріз із системністю права як його іманентною властивістю.

Висновки

Системний аналіз норми-заборони про порушень правил дорожнього руху або експлуатації транспорту (ст. 286 КК України) дає підстави для відмінних від усталених у науці та практиці висновків про те, що суб'єктом складу кримінального правопорушення «порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту» (ст. 286 КК України), незважаючи на формулювання суб'єкта складів шляхом вказівки на «особу, яка керує транспортним засобом» може виступати лише водій, тобто особа яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії.

Ширше трактування суб'єкта складу кримінального правопорушення «порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту» (ст. 286 КК України) як будь-якої особи, яка керує транспортним засобом (незалежно від наявності у неї посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом)) порушує принцип винної відповідальності. Оскільки не можна вимагати знання Правил дорожнього руху в частині правил водіння транспортного засобу від особи, яка не зобов'язана їх знати.

Це абсолютно не означає безкарність дій особи, яка не має посвідчення водія та яка заподіяла шкоду здоров'ю чи життю потерпілого, незаконно керуючи транспортним засобом. Проте відповідальність (за наявності всіх обов'язкових ознак) повинна наставати за загальними («материнськими») нормами, як-от: передбаченими статтями КК України: ст. 119 «Необережне вбивство», ст. 128 «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження». Власне такий підхід здатний убезпечити точність кримінально-правової кваліфікації та дотримання кримінально-правових принципів (у тому числі винної відповідальності).

Література

1. Касинюк В.І., Білоконев В.М. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за порушення правил водіння або експлуатації машин. Запоріжжя. 2011. 232 с.

2. Колесниченко Н.О., Саско О.І. «Ignorantia legis»(незнання закону) як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння: дискусійні аспекти. *The 4th International scientific and practical conference "The world of modern technologies and inventions"*(October 10–13, 2023) Vienna, Austria. International Science Group. 2023. 329 p.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4760 (дата звернення: 15.05.2025).

4. Красницький І.В. Судова практика як вимір адекватності кримінально-правових санкцій. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 636 с. С. 538-541.

5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІІІ. URL: http://zakon1.rada.gov.ua (дата звернення: 15.05.2025).

6. Матвійчук Я.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту (порівняльно-правове дослідження): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. *К.: КНУВС*, 20 с.

7. Мисливий В.А. Кримінально-правове значення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. URL: https://ela.kpi.ua/bitstreams/93154b75-4927-4e78-86dc-0018989cc1b2/download (дата звернення: 15.05.2025).

8. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/main?find=2&dat=00000000&user=a&text=&textl=1&bool=and&org=0&typ=0&yer=0000&mon=00&day=00&dat_from=&dat_to=&datl=0&numl=2&num=&minjustl=2&minjust= (дата звернення: 15.05.2025).

9. Правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-п#Text (дата звернення: 15.05.2025).

10. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text (дата звернення: 15.05.2025).

11. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text (дата звернення: 15.05.2025).

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 9 липня 1998 року № 12-рп/98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text (дата звернення: 15.05.2025).

13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України Постанови Верховної Ради України від 1 жовтня 1996 року «Про тлумачення статті 98 Конституції України» (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України) від 11 липня 1997 року № 3-зп (справа № 1/1909-97). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-97#Text (дата звернення: 15.05.2025).

14. Яремко Г.З. Суб'єкт складу злочину, передбаченого ст. 286 КК. *Розвиток вітчизняного законодавства в умовах новітніх інтеграційних процесів*: матеріали Всеукраїнських науково-практичних читань, м. Львів, 16-17 грудня 2011 року. Львів, 2011. С. 105-106.

15. Яремко Г.З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / за ред. В.О. Навроцького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 432 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/52/1/Яремко.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

SUMMARY

The article analyzes the subject of the criminal offense provided for in Art. 286 of the Criminal Code of Ukraine "Violation of traffic rules or transport operation by persons driving vehicles".

The paper attempts to take a new look at the subject of the criminal offense. In contrast to the approaches established in science and practice, it is proved that such a subject is exclusively the driver, a person who drives a vehicle and has a driver's license (tractor driver's license, temporary permit for the right to drive a vehicle, temporary ticket for the right to drive a vehicle) of the appropriate category, and there is also a person who teaches how to drive a vehicle while being directly in the vehicle.

Accordingly, a person who drives a vehicle without the appropriate documents is not a driver, and therefore cannot be recognized as a subject of the criminal offense provided for in Art. 286 of the Criminal Code of Ukraine.

The approaches proposed in the article are based on the following positions:

- The Basic Law of Ukraine obliges everyone to strictly observe the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine, and therefore ignorance of them does not exempt from legal liability (Article 68). However, there is no unconditional obligation to know the provisions of subordinate regulatory legal acts.

- The blanket nature of the norms enshrined in Article 286 of the Criminal Code of Ukraine obliges one to refer, in particular, to special rules - Road Traffic Rules (approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 10, 2001 № 1306). That is, knowledge and compliance with such a subordinate regulatory legal act can only be required from a certain circle of subjects who are clearly indicated in it (pedestrian, driver, passenger, animal driver, cyclist, as well as a person moving in a wheelchair). In this case, the driver is a person who drives a vehicle and has a driver's license (tractor driver's license, temporary permit for the right to drive a vehicle, temporary ticket for the right to drive a vehicle) of the appropriate category, and is also a person who teaches how to drive a vehicle while being directly in the vehicle.

- The sanctions of criminal law norms, enshrined in Art. 286 of the Criminal Code of Ukraine, indicate a mandatory! additional punishment in the form of deprivation of the right to drive a vehicle. It is indisputable that only a person who is endowed with such a right can be deprived of a certain right, that is, only a person who has the right to drive a vehicle.

As a result, the position is that a violation of traffic rules or the operation of transport by a person who drives a vehicle but is not a driver (as a result of which the corresponding damage was caused) should (if there are other mandatory signs of the composition of a criminal offense) be qualified according to general («parent») norms, such as those provided for by the articles of the Criminal Code of Ukraine: Art. 119 «Negligent homicide», Art. 128 «Negligent serious or moderate bodily injury».

Keywords: criminal offense, violation of traffic rules and the operation of transport, criminal liability, subject of the composition of a criminal offense, sanction, punishment, bodily injury, death of the victim.